

GÖZYAŞIYLA KARIŞMIŞ BİR VARLIK MÜCADELESİ: KIRIK KALEMLİ KADINLAR

Emine Bilgehan TÜRK*

Geliş Tarihi: 16.06.2021

Kabul Tarihi: 19.06.2021

Atf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: 7

Sayfa: 336-341

Yıl: 2021

Dönem: Haziran

Murat Koç, **Kırık Kalemlİ Kadınlar**, İstanbul: Kapı Yayınları, 2021, 414 s. ISBN:978-625-7706-11-7.

Roman sanatı, ilk örneklerinden itibaren gelişerek farklı kültürlerde, farklı dillerde yenilendi, gelişti. Kendi içinde

imkânları yeniden keşfedilen bu tür, hızla değişen dünyanın, yeni yaşamların insan benine tesiri, sosyal ve siyasal değişimlerin romana yansımaları, onun yeniden yorumlanışları olarak geniş bir okur kitlesi yakaladı.

Türk roman tarihi incelendiğinde türün gelişimi ile birlikte Türk

toplumunun, sosyal ve siyasal yaşantısındaki değişimin de tarihini izlemek mümkündür. İlk romanların yayımlanmaya başlamasıyla kadınların eğitim ve yayın dünyasında yer alabilmek için verdikleri mücadele eş zamanlıdır. İlk kadın yazarların biyografileri ve kalemleri için verdikleri mücadele bir roman kurgusunu oluşturacak kadar özgün ve kıymetlidir.

* Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Giresun, eminebilgehanturk@hotmail.com / ORCID: 0000-0002-4610-9971.

Ahmet Vefik Paşa'dan Oğuz Atay'a, Selim İleri'ye kadar Ahmet Hamdi Tanpınar gibi Türk edebiyatının önde gelen birçok ismi ve eserleri üzerine akademik çalışmalar yapan Murat Koç, Türk edebiyatının ilk kadın kalemlerinin hayat hikâyeleri ve yayın dünyasına girişlerindeki yazma mücadelelerini kaleme aldığı *Kırık Kalemli Kadınlar* kitabıyla da önemli bir konuyu işaret ediyor.

2021 yılının Şubat ayında Kapı yayınları tarafından yayımlanan kitabın türü roman olarak ön kapakta belirtilmiştir. Yazar, kitabının adının Emine Semiye Hanım'ın bir yazısında geçen "*Kırık Kalemli Kadınlar*" ve Nigâr Hanım'ın Günlükler'inde yer alan "*Kırık Kalemim*" ifadelerinden mülhem olduğunu romana başlamadan özel bir sayfa ile belirtir. Kitabın "*1908: Kadınlar Toplanıyor*" bölümünde "*Kırık Kalemli Kadınlar*" ifadesi Emine Semiye Hanım ve Nigâr Hanım arasında geçen diyalogda tekrar eder. İfadenin, Ağustos 1908'de *Bahçe* mecmuasında yayımlanan "Bu Nihâl'i Hürriyet (*Bahçe*)ye Bir Hediye-i Âcizânedir" başlıklı yazıda yer aldığı "154" numaralı dipnotta belirtilir. Romanda kadın yazarların hikâyeleri anlatılırken kurguya esas olan Nigâr Hanım'ın biyografisidir. Kapağın en üst kısmında "*İstiyorlar ki Nigar hiç yazmasın...*" cümlesiyle bu durum işaret edilmiştir.

Kadınların mücadelesini anlatan bu eser, yazarın yakın zamanda kaybettiği ablası Tülin Koç'a "2019 yılında aramızdan zamansız ayrılan çok kıymetli ablam Tülin Koç'un aziz hatırasına" ifadesiyle ithaf edilir.

"*İçindekiler*" ve "*Kaynaklar*" bölümüne sahip olan eser, modern roman sonrasında değişen farklı özelliklerle zenginleştirilen roman türünün, bilgi ve kurguyu bir arada tutan örneklerinden biri olmuştur. Türk kadınının eğitim hakkı için verdiği mücadele ve yayın dünyasında yer alabilmek için karşı karşıya kaldığı durumlar, fedakârlıklar; Nigâr Hanım, Fatma Aliye Hanım ve Emine Semiye Hanım ön planda tutularak diğer kadın yazarların da yer aldığı bir kurguyla bugünün okuruna öğrenme ve kurgusal metnin yaşatacağı estetik hazzı aynı anda hissetme imkânı sağlar.

Altı bölümden oluşan eserin "*Geçmiş Zaman Hanımları*" adını taşıyan ilk bölümünde, adı Boğaziçi ile özdeşleşen Abdülhak Şinasi Hisar'ın kaleminden Nigâr Hanım anlatılır. Şiirde ferdi duygularını anlatarak o gün için yeni bir ses olan Nigâr Hanım, giyim kuşamı, zevki, güzelliği ve zarafetiyle de o dönem İstanbul'unun gözde ismidir. Aldatılan ve çocuklarından mahrum edilen Nigâr Hanım'ın hayatıyla o dönem İstanbul kadınlarının hatta değişen coğrafya, iklim ve imkânlar dâhilinde Türk kadının problemleri dile getirilir. Nigâr

Hanım'ın yazmayı bir sığınak olarak görüşü “*Ben tuz diye mürekkep bastım yarama*” gibi ifadelerle derinleştirilir.

“1905: Serez- Selânik” adını taşıyan bölümde, anne ve babasını kaybeden Nigâr Hanım'ın dostu Emine Semiye Hanım'ın daveti üzerine İstanbul'dan ayrı geçirdiği günleri anlatılır. İlk gün iki dost arasında geçen sohbet vesilesiyle okur, Nigâr Hanım'ın ailesi, erken yaşta yaptığı evlilik, kocası İhsan Bey ve dönemin İstanbul hayatına dair bilgiler edinir. İki kadın, yaşadıkları problemlerin aslında tüm kadınlığın problemleri olduğu konusunu sık sık vurgularlar. Nigâr Hanım, şiir yayımlamasına kocası tarafından getirilen yasağın nedenini “*Şiirlerime vefasızlığının gölgesi düşsün istemezdi*” (Koç 2021:49) gibi cümlelerle dile getirir. Selânik ve Serez'in sosyal hayatından küçük kesitler taşıyan bu bölüm Nigâr Hanım'ın aynı ziyareti üç yıl sonra 1908 II. Meşrutiyet öncesinde tekrar ettiğini aktarmasıyla tamamlanır.

Kitabın en geniş ve kadın yazarların yazma serüvenlerinin ayrıntılarıyla anlatıldığı bölümü “1908: Kadınlar Toplanıyor” adını taşır. Bölüm Fatma Aliye Hanım'ın Nigâr Hanım'a yazdığı mektupla başlar. Mektuptan Fatma Aliye Hanım'ın kalem sahibi kadınları evinde misafir edeceği, bu toplantılarda “*Şiir, edebiyat, bizde ve Avrupa'da kadın hakları, feminizm*” konularında görüşüleceği belirtilir. Bu bölümde Emin Nihat'ın *Müsâmeretnâme*, *Bin Bir Gece Masalları* ya da *Decameron* hikâyelerinde olduğu gibi her gece başka bir hikâye anlatılır. Sırasıyla; Gülnar Hanım, Makbule Leman Hanım, Fatma Aliye Hanım, Emine Semiye Hanım, Nigâr Hanım, Mihrî Hatun kendi yazma serüvenlerini, kadın olarak yazmak ve bir kimlik olarak vermek zorunda kaldıkları mücadelelerini anlatırlar. Kadınlar arasında geçen sohbetler başta Fatma Aliye Hanım olmak üzere Türk edebiyatında kadın yazarların imza sahibi olmalarında Ahmet Midhat desteğini öne çıkarır. Ahmet Midhat'ın nesir konusundaki teşvikleri “*nazımdan ziyade nesre lüzum gösteren*” bir devrin yaşandığını belirten ifadeleri dipnotlarla kurguya dâhil edilmiştir. Sekizinci gecenin konuğu Ahmet Midhat Efendi'dir. Bu gecede Madam Gülnar ve Ahmet Midhat arasında dostluğa dönüşen ilişkiden söz edilir. Ahmet Midhat'a sorulan sorularla yazarın romana dair görüşleri, kendi tecrübeleri ve yayın dünyasında kadın hareketini destekleme nedenleri anlatılır. Dokuzuncu gece manilerle eğlenceyle geçirilen bir gece olur. Nigâr Hanım'ın yaşadıklarında yalnız olmadığı, paylaşmanın insanın acısını, yükünü azaltacağını hissettiğini belirten cümleleriyle bölüm tamamlanır. Onuncu gece *Hanımlara Mahsus Gazete*'ye gönderilen mektuplar üzerinden kadın problemlerine başka açılardan bakma imkânı sağlar.

Bu bölüm otobiyografik metinlerin, en temel sorunlarından olan “Gerçekler anlatılanlarda mı? Bilerek isteyerek saklanan üstü örtülen yaşanmışlıklarda mı saklıdır?” sorusuna her yazar için başka bir cevap içerdiğini Nigâr Hanım’ın ağzından “On gecenin sonunda hepimizin gözlerinde asıl şu soruyu okudum, hikâyelerimizi anlatabildik mi, yoksa asıl hikâyelerimiz anlatamadıklarımızda mı saklı kaldı” cümleleriyle cevap arar.

Kitabın “1908- 1918: Meşrutiyet Sonrasında Dağılan Yıllar” adını taşıyan dördüncü bölümü, Meşrutiyet’in ilanı sonrasında yaşanan kutlamalara Nigâr Hanım’ın temkinli yaklaşımıyla başlar. Burada Nigâr Hanım’ın tavrının doğruluğu Ömer Seyfettin’in “Efruz Bey”¹ tipinin yer aldığı hikâyelerine de konu olan hiçbir derinliği olmayan nutuklar üzerinden anlatılırken Filozof Rıza ile ilgili bir bölüm de metne eklenir. Bu bölüm Emine Semiye Hanım ve Nigâr Hanım arasındaki mektuplaşmalarla kadınlar adına talep edilen haklara, sonrasında da Meşrutiyet’in vaatlerini yerine getirmeyip, yeni mahrumiyetler doğurduğunu anlatan mektuplara ayrılır. Bölümde Ahmet Midhat Efendi’nin, Fatma Aliye Hanım ve Emine Semiye Hanım’ın yaşadığı sorunlar, yalnız bırakılışları anlatılırken, Türk romanının önemli konularından biri olan savaş fırsatçılığı “vurgun” kelimesi etrafında “Vurgun... Vurgun... Vurgun... Onlar için başka bir anlam kazanan vurgun kelimesi, asıl anlamını bizim hayatımızda gösteriyor. Vurgun, yapanla yiyen arasında nasıl bu kadar anlam değiştirebiliyor ben çözemiyorum. Oysa anlamı ağır ve herkes için aynı olmalı... Ama neden şaşırıyorum ki birileri vurgun yemeli ki birileri de haksız vurgunlar yapsınlar” (Koç 2021: 385) cümleleriyle derin bir çözümlemeye tabi tutulur. Meşrutiyetin vaat ettiği hürriyeti, refahı getirmediği Mithat Cemal Kuntay’ın, üç siyasal dönemi anlattığı güçlü eseri *Üç İstanbul* romanının karakteri Süheyla’nın mektubu ile de vurgulanır. Başka bir kurgusal metinden alınan bu bölüm eserin metinlerarasılık bağlamında bir değerlendirmeye de açık olduğunun bir göstergesidir. Meşrutiyet’in ilanı, Balkan savaşlarının kaybı, İstanbul’un işgaliyle iyice bozulan sosyal ve ekonomik hayatın etkisiyle Nigâr Hanım’ın artan yalnızlığı ve sağlık sorunları anlatılarak bu bölüm hastane odasında tamamlanır.

Kitabın “Son” adını taşıyan bölümü, Abdülhak Şinasi Hisar’ın komşuları olan Nigâr Hanım’ın günlükleri üzerine yaptığı çalışmanın değerlendirmesini içerir. Yazdıkları için kullandığı “Eser gitgide genişledi, belki kimilerine çok şey söyleyecek, kimilerine ise hiçbir şey söylemeyecek” (Koç 2021: 398) ifadesi hayatın insanın anlayabildiği hatta anlamaya çalıştığı kadarıyla anlam bulduğunu işaret eder. Kitabın son bölümü olan “Daha Hazin Bir

¹ Bk. Tahir Alangu, *Ülkücü Bir Yazarın Romanı (Ömer Seyfettin)*. İstanbul: YKY s. 407-434.

Son Bölümü” ise *Hisar*’ın çalışmalarını Nigâr Hanım’ın oğullarına verdiği cevabı içerir. Nigâr Hanım’ı hayatta yalnız bırakan oğulları çalışmanın yayımlanmasını da bir elli yıl sonraya erteler.

Türk kültür tarihi üzerine yapılan çalışmalar Türk kadının geçmişte sahip olduğu değer ve konumu zamanla kaybettiği, bütün bunları yeniden kazanmak içinse yirminci yüzyılın başından itibaren bir mücadeleye girdiğini söylemektedir. Yapılan ya da yapılacak olan çalışmaların işaret ettiği bir gerçekse değişen coğrafya, milliyet ve inanç gruplarında da kadının problemlerinin büyük ölçekte birbirine benzer ve ortak oluşudur. “*Kırık Kalemli Kadınlar*”ın hüznünün temelinde küçük yaşta evlilik, eğitim olanaklarının engellenmesi, aldatılmak hatta çocuklarıyla sınanma duyguları yer alır. 1935 yılında Kahire’de doğan Doğu ve Batı kültürü, kültür emperyalizmi üzerine çalışmaları bulunan Edward W. Said, Orta Doğu’nun farklı milliyet ve inançlardan oluşan coğrafyasında geçen çocukluğunu anlattığı eseri *Yersiz Yurtsuz*’da annesi üzerine derin tahliller yapar. Annesine dair “*Ne ki, bu sessiz ve olağanüstü güçlü orta yaşlı adamla evlenmekle, annemin çok büyük bir darbe yemiş olduğundan bir an bile kuşku duymadım. Beyrut’ta mutlu bir yaşantıdan koparılıp alınmıştı. Kendisinden oldukça yaşlı bir adama- belki de annesine verilen bir çeşit başlık parası karşılığında – verilmiş, adam bir anda onu dünyanın tuhaf yerlerine sürüklemeye başlamış...*” (Said 1999: 31) ifadeleri bu durumun sadece bir örneğidir. Gabriel Garcia Marquez, ise annesini “*Kırk beş yaşındaydı. Tam on bir doğum. Yaşamının on yılını hamile, bir o kadarını da çocukları emzirerek geçirmişti. Sözcüğün tam anlamıyla zamanından önce çökmüştü*” (Marquez 2005: 9) cümleleriyle anlatır. Mekânlar, hikâyeler değişse de portreler benzer.

Bu benzer yaşantıların hüznünü taşıyan “*Kırık Kalemli Kadınlar*” yazmayı bir sığınak, varoluş nedeni, hayata, alışıla gelen düzene karşı bir kimlik mücadelesi olarak görürler. Romanda bu durum, “*Kalem mahkûm edilince kelimeler isyan ediyor, habire coşuyor, inat ediyor, yaz beni, yaz diye el ele tutuşuyor*” (Koç 2021: 216) gibi birbirinden anlamlı ifadelerle dile getirilirken okuru da geçmişin kahramanlarının bugünün insanı üzerinde sahip oldukları hakları yeniden yeniden düşünmeye sevk ediyor.

Bu kıymetli çalışmada Nigâr Hanım’ın o günün sosyal hayatı için aykırı gelebilecek, düşüncelerinin açıklanmasında ya da eşiyile yapmak zorunda kaldığı erken evlilik sürecini sorgularken sık sık tekrar eden “*Avrupalı bir babanın kızı olarak, babam Avrupalı bir zat olduğu için*” açıklamaları da okurun dikkatinden kaçmamaktadır. Nigâr Hanım’ın penceresinden hürriyet kutlamalarına karşı temkinli yaklaşımının “*Bu boş nutukların arka*

planında hürriyet kavramı da asıl anlamını kaybedecek, geriye içi boş bir hürriyet kalacak. Hâlbuki hürriyet ona lâyük bir şekilde ağırbaşlılıkla karşılanmalı, eski devirle bir itidal havası içinde hesaplaşılmalıydı. Bu gürültülerin arasında itidal de kalmadı” (Koç 2021: 269) cümleleriyle anlatılması okuru kurgudan uzaklaştıran bir açıklama ifadesiyle karşı karşıya bırakır. Kurgu ve gerçeklik, metinlerarasılık, mektup roman gibi kuramsal değerlendirmelere de açık olan bu eser, konu olarak büyük bir boşluğu dolduracak önemli bir adımdır. Büyük bir titizlik ve emekle hazırlanan bu çalışma okuruna Türk yayın hayatında kadınların vermiş olduğu mücadelenin ilk safhalarını toplu bir şekilde okuma imkânı sağlar.

Kaynaklar

Alangu, Tahir (2020). *Ülkücü Bir Yazarın Romanı (Ömer Seyfettin)*. İstanbul: YKY.

Koç, Murat (2021). *Kırık Kalemli Kadınlar*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Marguez, Gabriel Garcia (2005). *Anlatmak İçin Yaşamak*, (Çev. Pınar Savaş). İstanbul: Can Yayınları.

Said, Edward W. (2008). *Yersiz Yurtsuz*. İstanbul: İletişim Yayınları.